

[IDE ÍRHATJA A CÉG NEVÉT]

Osztályfőnöki órasorozat az iskolai agresszió és zaklatás jelenségeinek megelőzésére

Partnerség az Iskolai Agresszió Ellen

Kukity Krisztina, Bacsó Flóra

A konfliktusok az emberi kapcsolatok természetes velejárói. Ha megfelelő módszerekkel kezeljük őket, tanulási és fejlődési lehetőségként szolgálnak a résztvevők számára. A közös erőfeszítéssel, sikeresen megoldott nehéz társas helyzetek megerősíthetik kapcsolatainkat. Azonban megfelelő eszközök nélkül a feszültség egyre nő, és tehetetlenség agresszióba fordulhat. Az iskolai környezetben előforduló agresszió megnehezíti a tanárok, diákok és szüleik mindennapjait. A feszült helyzetekkel járó harag és szégyen pedig a tanulást és a tanítást lehetetleníti el.

Mi, a Partners Hungary Alapítványnál, nemzetközi partnereinkkel közösen, olyan átfogó óvodai és iskolai agresszió- és zaklatásellenes programokat dolgoztunk ki, amely az iskolai szereplők nehéz társas helyzeteire ad naprakész módszertani válaszokat.

Középiskolai programunk részeként készült ez az osztályfőnöki óraterv sorozat, amelyet elsősorban a 9. évfolyamosok és osztályfőnökeik számára ajánlunk, de a 10-11-12. évfolyamoknál is jól működik. A tapasztalatok azt mutatják, hogy az iskolai agresszió, zaklatás leghatékonyabb kezelése a megelőzés, amely egy hosszabb folyamat. A folyamat egymást támogató módszerekből áll, ennek egyik eleme ez az osztályfőnöki órasorozat. Az órák egymásra épülnek, egyre mélyülő tudást, önismeretet és közösségélményt nyújtva a résztvevőknek. A foglalkozásokat heti-kétheti rendszerességgel érdemes megtartani. Az órasorozat eredménye egy közösen kialakított közösségi normarendszer, amely az osztályon belüli kapcsolatokat szabályozza, elejét véve a konfliktusok eszkalálódásának.

Az alkalmak során a diákoknak újszerű formában van lehetőségük közösen gondolkodni a téma mentén, amely nagyban erősíti az egymással és a pedagógussal való jó kapcsolatot. A tapasztalataink azt mutatják, hogy a közösen kidolgozott szabályokat könnyebben tartjuk be, hiszen azt érezhetjük: van ráhatásunk a bennünket érintő folyamatokra. Az órák végére egy olyan normarendszer állítható össze, amely az érintettek bevonásával készül, a saját igényeikre és szükségleteikre reflektál.

A kivitelezésben örömmel nyújtunk segítséget, keressen bennünket! asap@partnershungary.hu

Bacsó Flóra és Kukity Krisztina, a Partners Hungary Alapítvány pedagógusei

[Ide írhatja be a dokumentum kivonatát, amely rendszerint a dokumentum rövid összefoglalása. Ide írhatja be a dokumentum kivonatát, amely rendszerint a dokumentum rövid összefoglalása.]

Osztályfőnöki órásorozat az iskolai agresszió megelőzéséért

1. óra, avagy kik ezek itt körülöttem? (ismerkedés)

Gyakorlat neve	Gyakorlat leírása	Idő (perc)	Eszköz
1. Foglalkozás kereteinek felállítása	Keretek: Minden közösségben felüti a fejét az agresszió, amely különféle képpen tud megjelenni (szóban, tettben, egyszer vagy ismétlődően). A legjobb kezelés a megelőzés, a megelőzés pedig az erős közösségekben rejlik. Ezen fogunk dolgozni az elkövetkező 6 alkalmon, játékos feladatokon keresztül. A közös munka közös szabályok mentén tud a leghatékonyabban és a legbiztonságosabban működni. A pedagógus felírja, mik az együttműködés keretei: aktivitás, passzolás lehetősége, telefont kapcsoljuk ki, hallgassuk végig egymást, én-üzenetekben nyilvánítsunk véleményt, csoporttitok. A keretrendszer minden óra elején felkerül a falra, emlékeztetőül. <i>Cél: közös szabályalkotás, csoportszerződés</i>	5	Flipchart filc
2. Tabuszámoló: Mozgásos jégtörő játék	Tabuszámoló: A résztvevők felállnak a térben, tetszőlegesen. A feladat: elszámolni addig, ahány az osztálylétszám, úgy, hogy egy ember csak egy számot mond, miközben odamegy egy másik résztvevőhöz, és beáll a helyére, aki mondja majd a következő számot, és szintén keres egy embert, akinek átadja a folytatás lehetőségét. Az ötös számot és többszöröseit nem szabad kimondani. Amikor ez jönne, akkor némán csak helycsere legyen. <i>Cél: a csoport összehangolása</i>	10	-
3. Milyen tárgy vagyok?	A terem közepén tárgyak találhatók. A pedagógus előre készül (tollkupak, dugóhúzó, Legó, legyező, szivacs, ecset, kisautó, kulcstartó, pendrive, villanykörte, csipesz, szög, gémkapocs, cipőfűző, sál, sapka, kesztyű, zsinór, papírlap, kupak, doboz, kaja, gyümölcsök, befőttes üvegben kavics, kagyló, mazsola stb.), de ha tud, szóljon nyugodtan a résztvevőknek, hogy hozzanak ők is valamilyen számukra kedves tárgyat. Menjenek be a kör közepére, és válasszanak egy tárgyat, amin keresztül be tudnák mutatni magukat. <i>Cél: minél több személyes tudás átadása-megszerzése magunkról-egymásról</i>	20	Kisebb hétköznapi tárgyak
4. Zárókör	1 dolog, ami a mai órán tetszett, vagy meglepődöttél. Beszélő tárgy bevezetése- az beszél, akinél a tárgy van, a többiek figyelnek rá. <i>Cél: összegzés, a gyakorlatok tudatosítása, mit kaptak ebből érzés szinten</i>	10'	Beszélő tárgy

2. óra, avagy mi a mi szuperképességünk? (erőforrások a közösségünkben)

Gyakorlat neve	Gyakorlat leírása	Idő (perc)	Eszköz
1. Jégtörő: ho-si-hő (szamurájok)	HO-SI-HÖ: Körben állunk. A pedagógus kezd, ő a szamuráj. Felemeli a két kezét összekulcsolva, és hangosan azt mondja: HO! A tőle balra álló ember, SI hang kíséretében, a szamuráj hasa felé tesz kaszáló mozdulatot, ezt követően a szamurájtól jobbra álló ember tesz „HÖ” hang kíséretében, a szamuráj hasa felé tesz kaszáló mozdulatot. A három mozdulatot követően, a szamuráj leereszti a két karját, közben rámutatva a következő szamurájra, és a kör kezdődik előlről. A cél, hogy mindenki a megfelelő mozdulathoz a megfelelő hangot rendelje, minél gyorsabban, a cél, hogy a kör egyenletes ritmusban menjen tovább, megállás, hezitálás nélkül. <i>Cél: a közösség összehangolása</i>	10	Flip-chart papír az 1. óra szabályaival.
2. Mi a szuperképességed? Resztoratív kör - Egyéni erősségek a közösség életében.	Proaktív kör: A pedagógus körkérdést tesz fel, amelyet mindenki sorban megválaszol. Melyik filmszereplő lennél, akinek van egy olyan tulajdonsága, vagy képessége, ami a Te erősséged is? A pedagógus kezdi, mintát adva ezzel. A pedagógus előre elmondja, meg merre halad a kör, a kiszámíthatóság érdekében. Passzolni ebben a körben nem lehet, ha valaki elakad, a többiek segíthetnek. A beszélő tárgy enged szóhoz jutni, akinél a tárgy, az beszél. Hallgassuk végig egymást, figyeljünk egymásra. <i>Cél: annak tudatosítása, hogyan állíthatók az egyéni erősségek a közösség szolgálatába</i>	15	Beszélő tárgy
3. Neked mitől lesz jó a közösség?	Neked mitől lesz jó a közösség? – Kiscsoportban dolgoznak. Érzelmkártyákból adunk 5-6 kártyát csoportonként, amiből a kiscsoport konszenzussal 2-3 kártyát kiválaszt, ami leginkább szimbolizálja a jó közösség ismérveit. Öt percük van kiválasztani. Kiscsoportonként egy szóvivő röviden elmondja a jellemezőket. Ezeket lefotózza a pedagógus, tegye el és az utolsó közösségépítő órán visszanézhető. Jól jöhet, ha leírja a jellemzőket és későbbi alkalomra, amikor az agresszió megelőzéséről lesz szó. A pedagógus minden csoport meghallgatása után egyenként összefoglalja a hallottakat. <i>Cél: bevonódás, elköteleződés erősítése, egyéni érdekek artikulálása</i>	15	Friendship cards
4. Zárókör	Visszajelző kör: Egy szó, ahogy most vagy (érzés). Nem fontos, hogy a pedagógus kezdje, akinek van gondolata, kezdheti, és mondja meg előre, merre fogja tovább adni a beszélő tárgyat. <i>Cél: érzelmek tudatosítása – tudjuk-e hogyan vagyunk?</i>	5	Beszélő tárgy

3. óra , avagy mi is a zaklatás?

Gyakorlat neve	Gyakorlat leírása	Idő (perc)	Eszköz
1. Fusson az, aki	Energetizáló, jégtörő: Fusson az, aki. Körben ülnek a diákok, a játékező középen áll, neki nincs széke. Ahhoz, hogy le tudjon ülni, azt kell mondania, hogy „fusson az, aki...és egy olyan tulajdonsággal, szokással, szeretem-nemszeretem dologgal kell folytatnia, ami rá igaz, és biztosan igaz több emberre is (pl. fusson az, aki mindig reggelizik elindulás előtt, zenét hallgat utazás közben, stb). Akire igaz, annak fel kell állnia és új széket kell keresnie. Ugyanarra a székre nem ülhet vissza, és a szomszéd székre sem. <i>Cél: meglátni az embert mindenkiben. Minél több olyan dolgot tudunk meg valakiről, ami hozzánk közel áll, amit mi is szoktunk csinálni, annál nehezebben kezdjük el piszkálni.</i>	10	Flip-chart papír az 1. óra szabályaival.
2. Tamara és Liza	Helyzetgyakorlat. A pedagógus felolvassa a történetet az egész osztály előtt, de előtte megbizonyosodik róla, hogy ha van Tamara vagy Liza az osztályban, akkor más neveket használ a történetben. <i>Van egy lány, nevezzük Tamarának. Tamara csendes, visszahúzódozó lány, ezért a lányok nem szeretik. Liza a legmenőbb, ő a főhangadó csaj, aki „Utálom Tamarát!” néven Facebook-csoportot hoz létre. Ide mindenki bekerül az osztályból, kivéve az érintettet. A gyerekek a csoportban élcelődnek rajta, karikatúrákat rajzolnak, lejárató videókat küldenek Tamarának nap mint nap. Tamara egyre rosszabbul érzi magát.</i> 1. Nagycsoportban kérdés: Hogyan folytatódik szerintetek a történet? 2. Nagycsoportban kérdés: kik a történet érintettjei? (Tamara, Liza, az osztály, az ofő)./tanárok, Tamara szülei, Liza szülei - a pedagógus felírja ezeket egymás alá a táblára). 3. Kiscsoportban válaszoljanak: Hatfelé bontjuk az osztályt. Hogyan érezhetik magukat az érintettek? (Ne hagyjuk, hogy a lehetséges megoldások felé menjenek, hogy ki mit tenne, csak érzéseket írjanak, ez elég nehéz szokott lenni nekik). Az érzéseket írjuk a táblára, legyen minél többféle. A jól, rosszul érzéseket bontassuk ki velük: mit jelent ez? Milyen az a rossz? Hogyan érezhetik magukat még? A gyakorlat célja, hogy a jó / gonosz felfogásból elmozduljunk valami komplexebb meglátás felé, különféle érintetti csoportok nagyon hasonlóan is érezhetik magukat. Nagycsoportba visszahozzák a kiscsoportos munka eredményét. 4. Nagycsoportban kérdések: Ti mit tennétek, ami egy ebben a helyzetben célravezető? Láttatok-e, hallottatok-e olyat, ami megoldást hozott? Mi szükséges ehhez, hogy megtegyétek?	5 10 15	

	5. Nagycsoportban kérdés: Mi volt ez az eset? Zaklatásnak minősül. Segítség a pedagógusnak: Agressziónak tekinthető minden olyan szándékos viselkedés (tett és szó is!), amely egy másik ember bántását célozza, és amelyben a másik fél szeretné elkerülni azt –szándékosság! Zaklatás áldozatává válik az, akit hosszabb időn át, többszörösen ér szándékos negatív cselekvés egy egyén vagy csoport részéről. A hatalmi egyensúly eltolódott a szereplők között –szándékosság, ismétlődés, hatalmi erők eltolódása. Fontos, hogy ez minden közösségben felütheti a fejét, így működünk, hogy valaki más ellenében határozzuk meg magunkat, könnyebb azt mondani, milyenek nem vagyunk, mint azt, hogy de akkor milyenek is vagyunk. NEM az áldozat hibája a zaklatás, bárkit ki lehet pécézni (mert nem divatos a cipője, szemüveges, lányos, fiús, szegény, mit eszik, mit hallgat, stb), de az elkövető büntetésével sem szűnik meg sokszor a probléma. Pedagógus záró üzenete: az agresszió és a zaklatás nem csak az áldozat és az elkövető ügye, hanem mindenkié, aki látja, hallja, értesül róla. Csak azt teheti meg az elkövető, amit a közösség megenged neki, ne maradjunk szemlélők! <i>Cél: mások történetén keresztül könnyebben beszélünk saját magunkról, és az érzések szintjén hitelesebb élményt szerzünk a saját szerepünkről is</i>	5	
--	--	---	--

4. óra, avagy mi az én szerepem a nehéz társas helyzetekben?

Gyakorlat neve	Gyakorlat leírása	Idő (perc)	Eszköz
1. Nyitókör	Nyitókör – proaktív kör Te mivel tudsz hozzájárulni ahhoz, hogy ez az osztályközösség jó legyen? Kezdhetsz, akinek van ötlete, csak jelezze előre a diák, hogy jobbra, vagy balra adja tovább a beszélő tárgyat. <i>Cél: saját szerepünk, felelősségünk tudatosítása a társas helyzetekben</i>	15	Flip-chart papír az 1. óra szabályaival. Beszélő tárgy
2. Konfliktus, agresszió vagy zaklatás?	A nagycsoportban a pedagógus felolvas eseteket, egy-egy mondatban Jármí Éva kézikönyve alapján ¹. A diákok feladata, hogy megmondják, hogy konfliktus, vagy agresszió, vagy zaklatás az eset, és hogy miért. Módszertani segítség az indoklásokhoz az <i>Elméleti alapvetések</i> című mellékletben. ➤ „Balázs és Attila egymásnak legjobb barátai. Egy nap csúnyán összevesztek focizás közben a szabályokon, még kiabáltak is egymással.” (megoldás: konfliktus). ➤ „A testnevelés órák alatt Zoli az orrát fogva közli a többiekkel, hogy Robinak büdös a lába. Később, Facebookon is körbe írt, hogy nem csak büdös, hanem tetves is. Futótűzként terjedt a hír és másnapról mindenki kerülte.” (megoldás: zaklatás) ➤ „Ancsának télen a teremben vagy melege van, vagy bűdöset érez, ezért állandóan kinyitja az ablakot, a többiek beleegyezése nélkül. A többiek fáznak, ezért mindig megkérlik, hogy csukja be, de ezt csak nagy duzzogás árán tesz meg Anca, erőteljes mozdulattal becsukja az ablakot. A többiek elégük van abból, hogy mindig feszültség lesz ebből.” (megoldás: konfliktus). ➤ „Egy bejárós fiú Adios feliratú pólóban jött, ettől kezdve így szólították a többiek. A rendes nevét nem használták a többiek, A fiú többször jelezte, hogy ne szólítsák így, mert van egy rendes keresztnéve.” (megoldás: zaklatás) ➤ „Földrajzórán a tanár felszólítja Gézát, aki eleinte rángatja a vállát, majd azt mondja, leszarom ezt a rohadt feladatot.” (megoldás: verbális agresszió)	10	

¹ Iskolai bántalmazás megelőzésére és bántalmazást elutasító csoportnorma kialakítására irányuló gyakorlatsor és alkalmazási útmutató”: http://iskon.opkm.hu/admin/upload/Gyakorlatsor%20az%20iskolai%20b%20C3%A1ntalmaz%C3%A1s%20megel%C5%91z%C3%A9s%C3%A9hez_OFI.pdf

	<i>Cél: fogalomtisztázás példákon keresztül</i>		
3. Mit tehetek, ha valakit bántanak?	Beavatkozási pontok Pedagógus felolvas eseteket. A terem 4 sarkába felragaszt 4 féle lehetséges reakciómódot. 1. Ignorálás –nem foglalkozik vele 2. Beavatkozás – megpróbál tenni valamit 3. Áldozat vigasztalása 4. Segítségkérés A pedagógus felolvas egy esetet, és megkéri a diákokat, hogy álljanak abba a sarokba, amely a választásukat tükrözi, majd érveljenek – miért álltak oda. Csak úgy lehet egy érvre válaszolni, ha a beszélő az előtte szóló mondandóját összefoglalja (Ha jól értem, azt mondd... kezdettel, és én-üzenettel válaszoljanak: „én ezzel szemben azt gondolom, hogy...), amelynek célja, hogy ráhangoljuk a diákokat, hogy egy vitában fontos meghallgatni a másikat. Konkrétan fogalmazzák meg, hogy mit mondnak, mit csinálnak. 1.Egy osztálytársad vagy barátod folyamatosan gúnyolódik egy másik diákon, mert az a korához képest kisebb növésű. 2. Egy idősebb diák folyamatosan gúnyolódik egy fiatalabb diákon, mert az a korához képest kisebb növésű. 3. Amikor együtt vagy a barátaiddal, valaki közülük gúnyolódni kezd egy fiatalabb diákon az öltözködése miatt. Plenáris kérdés: Az 1-3 eset között mi a különbség, hogyan befolyásolja a válaszainkat az, hogy éppen ki mondja az adott dolgot? 4. Az új osztálytársad azt mondja az egyik barátodnak, hogy „buzi”. 5. Az osztályodban van egy olyan klikk, akik mindenre, amit nem szeretnek, azt mondják „Ez de buzis!”. 6.Az osztályodban van egy olyan klikk, akik mindenre, amit nem szeretnek, azt mondják „Ez de buzis!”, miközben te tudod, hogy az egyik barátod apukája homoszexuális.” Plenáris kérdés: Az 1-3 eset között mi a különbség, hogyan befolyásolja a válaszainkat az, hogy éppen ki mondja az adott dolgot? <i>Cél: szemlélődőből aktív cselekvővé válásra ösztönzés</i>	10	
5. Zárókör	Te mit vállalsz azért, hogy egy bántalmazásos helyzetben megoldás születhessen? A pedagógusi üzenet: Bárkiből lehet áldozat, és a bántalmazás a közösség ügye. Az lenne fontos, hogy találjunk beavatkozási pontokat, hogy ne maradjon magára az áldozat. <i>Cél: egyéni felelősségvállalásra ösztönzés</i>	10	

5. óra, avagy mire jó a mediáció?			
Gyakorlat neve	Gyakorlat leírása	Idő (perc)	Eszköz
1. Mediáció bemutatása	Kortárs mediátor rövid összefoglalója arról, mi a mediáció, milyen esetekben használható az iskolában (konfliktusok, fegyelmi eljárást megelőző egyeztetés). Mediációs eljárás bemutatása, előnyei, saját élmény alapján (előzetes felkészülést igényel) <i>Cél: a módszer ismertetése, bátorítás a kipróbálásra</i>	10	ppt film?
2. Mi a történet a fejemben?	Kérdezéstechnika gyakorlat ➤ A pedagógusnál lévő történetet kell jó kérdésekkel kitalálni. A történet a következő: egy férfi talál az erdőben egy halott nőt. Tanakodik, hogy mit csináljon vele, de olyan szép, hogy végül megcsókolja. A csókot hét másik ember nézi végig. (Hófehérke). A cél, hogy öt kérdésből minél több információt megtudjanak. A pedagógus megbeszélés alatt minden kérdést a táblára felír. ➤ Amikor az öt kérdést feltették, a pedagógus a történetet kiegészíti, ha még hiányos. ➤ A táblára felírt kérdéseket megnézik és csoportosítják, NYÍLT (kérdő szóval indul) és ZÁRT (igen, nemmel megválaszolható) kategória szerint. Üzenet: az előfeltevések helyett kérdezzünk. A nyitott kérdésekkel közelebb jutunk a beszélő fél történetéhez. <i>Cél: tudatos kérdésre való törekvés, az előfeltevések félretétele</i>	15	
3.Ha jól értem...	Összefoglalás technikája: A pedagógus elmond egy állítást, a diákoknak döntést kell hozni. Aki egyetért az állítással jobbra, aki nem ért egyet balra álljon. Így polarizálódik egymással szemben áll a 2 csapat. Érvelni kell egyesével, a szemben álló csapat úgy szólaljon meg, hogy előbb összefoglalja, amit hallott. Utána jön újra az 1. csapatból valaki egy új érvel, de előbb ő is összefoglalja, amit a másik csoport képviselőjétől hallott. Állítások: <i>Több bicikliút kell és kevesebb parkoló. / El kellene törölni a vezetésnél az alkoholra vonatkozó zéró toleranciát./ A kijelölt dohányzóhelyeken kívül is lehessen dohányozni.</i> <i>Cél: az értő figyelem gyakorlása</i>	10	
4. Zárókör	Hol tudjátok legelőbb használni és melyik technikát, (kérdés, összefoglalás)?	10	

6.óra, avagy melyek a mi szabályaink? És mi az, hogy resztoratív?

Gyakorlat neve	Gyakorlat leírása	Idő (perc)	Eszköz
1. Nyitókör	Proaktív kör: Szerintetek milyen szabályokra van szükség az osztályunkban, hogy megelőzzük az agressziót és a zaklatást, kiközösítést? A pedagógus jegyzetel. Mire valók ezek a körök? A resztoratív módszerek rövid bemutatása. Plenáris kérdés: Többször beszélgettünk már körök segítségével az elmúlt órák alatt. Ti milyen hasznát látjátok ennek? A válaszok után a pedagógus röviden elmondja a körök szerepét: - a körben egyenlő szerepe van mindenkinek - mindenkire sor kerül, mindenki szót kap - közösen találjuk meg a számunkra fontos pontokat, amik a mindennapi működésünkben segítenek bennünket	15	Flip-chart papír az 1. óra szabályaival. Beszélő tárgy
2. A mi törvénykönyvünk	A pedagógus 5-6 fős kiscsoportokra osztja az osztályt. Minden csoport kap az elhangzott szabályokból párat, és az a feladatuk, hogy a kiosztott képes újságokból hozzáillő képeket vágjanak ki, amelyek ezeket a szabályokat szimbolizálják. Ezt követően, nagycsoportban 1 nagykép készüljön a közös szabályrendszerről. A pedagógus felragaszt egy A1-es lapot a táblára. Minden csoportból egy szószóló kiviszi a választott képet, és elmondja, melyik szabályhoz választotta, indoklással. A pedagógus felragasztja a képeket a papírra, és felírja mellé a szabályt. Ha van azonos szabály, akkor arra erősítsen rá. Ez kerüljön ki az osztályterembe, hogy hosszú távon vissza lehessen nézni, hogyan sikerül tartani ezeket a szabályokat. Fontos kérdés: mit tehetünk, ha valaki eltér ettől? moderált megbeszélést kezdeményezzünk arról, hogy az árulkodás/segítség kérés, hogyan válik el egymástól.	20	Filc, ragasztó, újságok, ollók, ragasztó
3. Zárókör	Te mit tudsz vállalni ezért, hogy a szabályok mentén működjön a közösség?	10	Beszélő tárgy

Melléklet

Elméleti alapvetések - agresszió, zaklatás, konfliktus

Az iskolákban előforduló negatív viselkedésformák és társas folyamatok megértése alapvető fontosságú ahhoz, hogy kezelni tudjuk azokat. Az agresszió, zaklatás és konfliktus fogalmaira nem létezik egységesen elfogadott meghatározás, ezért jelen fejezetben az általánosan elfogadott definíciókkal foglalkozunk.

A társas kompetencia kialakulása hosszú tanulási folyamat eredménye. A családon kívül, ebben a tanulási folyamatban az iskolának rendkívüli jelentősége van. A társas együttlét szükségszerű velejárói a konfliktusok, amelyek esetenként agresszióban csúcsosodhatnak ki. Mivel az érzelmi és társas intelligencia fejlesztésére jelenleg kevés figyelem fordul, hatékony kommunikációs eszközök hiányában, gyakoriak lehetnek az agresszív megnyilvánulások is. A súrlódások tehát elkerülhetetlenek, azonban az, hogy milyen megoldásmódokat sajátítunk el, már nagyban függ a környezetünk viselkedésétől és reakciómódjától.

Agresszív viselkedésformák

Az agresszív viselkedésformák olyan negatív cselekvésekkel azonosíthatók, amely során az egyén vagy csoport egy másik egyén vagy csoport szándékosan próbálkozik, illetve sikerrel bánt vagy okoz kellemetlenséget egy másik egyénnek vagy csoportnak. „Agressziónak tekinthető minden olyan szándékos viselkedés, amely egy másik ember bántását célozza, és amelyben a másik fél szeretné elkerülni azt” (Anderson és Bushman, 2002; Bushman és Huesmann, 2010²). Az agresszió egyik fő jellemzője a szándékosság, illetve a bántásra való irányultsága. Azáltal válik szociális viselkedésformává, hogy egynél több ember vesz részt a helyzetben.³

Az agresszív viselkedésformák típusai:

1. Fizikai agresszió – ütés, harapás, rúgás, szúrás
2. Verbális agresszió – kiabálás, káromkodás, ócsárolás
3. Kapcsolati agresszió – amikor a viselkedés a másik ember hírneve vagy kapcsolatai ellen irányul
4. Direkt agresszió – amikor a másik fél, aki ellen a viselkedés irányul, jelen van
5. Indirekt agresszió – amikor a másik fél, aki ellen a viselkedés irányul, nincs jelen

²Wayne A Warburton and Craig A Anderson, 'Social Psychology of Aggression', *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences*, 2nd edition, Volume 1, p. 373, <http://dx.doi.org/10.1016/B978-0-08-097086-8.24002-6>

³Brad J. Bushman and L. Rowell Huesmann, 'Aggression', *Handbook of Social Psychology*, 2010, DOI: 10.1002/9780470561119.socpsy002023

6. Aktív agresszió – amikor az agresszor bánt vagy fájdalmat okoz
7. Passzív agresszió – amikor az agresszor valamely viselkedés elmulasztásával bántja azt, aki ellen a viselkedése irányul, például szándékosan nem ad át egy fontos üzenetet vagy információt tart vissza
8. Áthelyezett agresszió– viszonylagosan gyenge, ártatlan és kezdettől fogva nem kedvelt személyt vagy csoportot okolunk olyasmért, ami nem az ő felelőssége⁴

Erőszakos viselkedés

A Egészségügyi Világszervezet 2002-es jelentésében az erőszak és az egészség összefüggéseiről (World Report on Violence and Health), az erőszakot a következőképpen definiálja: a fizikai erő szándékos használata vagy azzal való fenyegetés, amely ön maga, egy másik személy vagy csoport/közösség ellen irányul, amelynek feltételezhető vagy tényleges következménye fizikai vagy pszichés sérülés, halál, kedvezőtlen fejlődési elváltozás vagy nélkülözés.

Az erőszak a közvetlen vagy fizikai agresszió egy formájaként is felfogható, hiszen szándékos viselkedés, amely a másik ember ellen irányul, azzal a különbséggel, hogy az okozott kár súlyos sérüléssel vagy akár halállal is járhat. Mindazonáltal Wayne A. Warburton and Craig A. Anderson kutatók hangsúlyozzák, hogy az agresszió és az erőszak nem egymással felcserélhető fogalmak, mivel nem minden agresszió tekinthető erőszaknak.⁵

Zaklatás

A zaklatás legszélesebb körben elfogadott meghatározást Dan Olweus feljesztette ki, aki az első zaklatásellenes program, az Olweus Zaklatás-megelőző program megalkotója Norvégiában. A definíció a zaklatás három fő megkülönböztető jellemzője köré épül: zaklatás áldozatává válik az, akit hosszabb időn át többszörösen ér (1) szándékos negatív cselekvés egy egyén vagy csoport részéről (2), és a hatalmi egyensúly eltolódott a szereplők között (3).⁶

Negatív cselekvések azok, amelyek során az egyén vagy csoport egy másik egyén vagy csoport szándékosan próbálkozik, illetve sikerrel bánt vagy okoz kellemetlenséget egy másik egyénnek vagy csoportnak, tehát a zaklatás az agresszió egyik fajtája, viszont fontos jellemzője, hogy többszörösen előfordul, és a hatalmi egyensúly eltolódott a szereplők között.

⁴Johnie J. Allen and Craig A. Anderson , Aggression And Violence: Definitions And Distinctions , p11, <https://public.psych.iastate.edu/caa/abstracts/2015-2019/16AA.pdf>.

⁵Warburton and Anderson , Social Psychology of Aggression, p. 373.

⁶The National Commission for the Promotion of Equality, 'Research Study on Violence, Harassment and Bullying in Schools A qualitative perspective', 2016, p. 11. <http://victimsupport.org.mt/wp-content/uploads/2016/04/Report-Violence-Schools.pdf>

Esoh Elamé nemzetközi tanulmányában azt feltárta az okát annak, hogy a kutatók miért nem tudnak megegyezni egyetlen közös definícióban a zaklatást tekintve. A szándékosságot tartja ennek fő okaként, hiszen vannak helyzetek, amikor nagyon nehéz ezt felmérni, például amikor a zaklatást okozó szociális, tanulási vagy érzelmi viselkedési nehézségekkel küzd, például diszlexiás vagy dadog. Ilyen körülmények fennállásakor nehéz a viselkedés szándékosságát figyelembe venni, amikor „a gyerekek ahhoz vannak szokva, hogy a mások kárára viccelődnek”⁷.

Az agresszív viselkedéstípusokhoz hasonlóan, a zaklatás is kategóriákba sorolható, azonban előfordul, hogy egyszerre több fajtája is jelen van ugyanazon helyzetben.

1. Direkt zaklatás – amikor a zaklatás szemtől-szembe interakcióban történik Indirekt zaklatás– amikor a zaklatós viselkedés az áldozat kapcsolataira irányul, azzal a céllal, hogy bántsa vagy kizárja az áldozatot az adott csoportból (pletykálkodás, kiközösítés).⁸Fizikai zaklatás – Minden olyan cselekvés, amely az áldozat vagy annak tulajdonában lévő tárgyak fizikai károsítására irányul.⁹
2. Verbális zaklatás – Pletykák, valótlan információk terjesztése, az áldozat közvetlen szóbeli sértegetése, ócsárolása, csúfolása, cukkolása, amelyben a megfélemlítés, a rasszista, homofób kijelentések is előfordulnak.¹⁰
3. Internetes zaklatás–minden olyan cselekvés, amely a technológia és a közösségi média használatával a másik személy bántalmazására irányul: flémelés (indulatkelto megjegyzések), cseten, közösségi oldalon, sms-ben, e-mailen, stb. történő zaklatás, csúfolás, a másik személyazonosságával való bármilyen visszaélés (fénykép, név, profil, jelszó, stb.), cyberstalking (amelytartalmazhat hamis vádak, megfigyelést, riadalomkeltést, a személyazonosság ellopását, felszerelési tárgyak, illetve személyes adatok, iratok megsemmisítését, kiskorúak szexuális zaklatását, illetve információgyűjtést a további zaklatásokhoz. A felnőttek által elkövetett, másik felnőtt ellen irányuló ellenséges cselekedetek zaklatásnak minősülnek. A cyberstalking gyakran internetes, illetve nem internetes megnyilvánulási módokkal jelentkezik. A cyberstalking a cyberbullying egyik formája.)¹¹¹²

⁷EsohElamé, 'Discriminatory Bullying A New Intercultural Challenge', (Italy: Springer 2013), p.5.

⁸Wendy Craig1, Yossi Harel-Fisch, Haya Fogel-Grinvald, Suzanne Dostaler1 et.al., 'A cross-national profile of bullying and victimization among adolescentsin 40 countries', International Jurnal for Public Health 54 (2009), p. 217, DOI 10.1007/s00038-009-5413-9.

⁹The Ministry for Education and Employment, 'Addressin Bullying Behaviour in schools' policy, 2014, p.12.

¹⁰ 'Addressin Bullying Behaviour in schools' policy, p.12 .

¹¹Nancy Willard, 'Educator's Guide to Cyberbullying and Cyberthreats', Center for Safe and Responsible Use of the Internet, p 2, <https://education.ohio.gov/getattachment/Topics/Other-Resources/School-Safety/Safe-and-Supportive-Learning/Anti-Harassment-Intimidation-and-Bullying-Resource/Educator-s-Guide-Cyber-Safety.pdf.aspx> .

¹² <https://hu.wikipedia.org/wiki/Cyberbullying>

4. Diszkriminációs zaklatásnak nevezünk minden olyan, faji, vallási vagy szexuális irányultságú bántalmazó megjegyzést Esoh Elame meghatározása szerint, amely valamely fogyatékosághoz, etnikai, nemi, vallási hovatartozáshoz vagy szexuális irányultsághoz köthető, és amely egymás után többször előfordul ugyanazon egyén vagy csoport részéről.¹³

Konfliktus

A konfliktusban két vagy több fél szembehelyezkedik egymással, vélt vagy valós érdekelletét mentén, és a helyzet megoldása az ellentétes irányú közlések cseréjének megállításában rejlik.¹⁴

Előfordul, hogy a konfliktushelyzetben agresszívan reagálnak a felek, vagy maga a helyzet agressziót eredményez, azaz az agressziót vagy erőszakot választják eszközül a konfliktushelyzet feloldására.

A konfliktusok általában negatív megítélés alá esnek, holott a megfelelő eszközökkel, agressziómentesen történő feloldásuk pozitív és konstruktív helyzeteket és megerősödött kapcsolatokat eredményeznek. Az ok, amiért elsőként az agresszióhoz vagy erőszakhoz nyúlnak a gyerekek egy konfliktushelyzetben, azt jelzi, hogy nem rendelkeznek megfelelő konfliktuskezelési eszközökkel.¹⁵

A hagyományos büntető-fegyelmező hozzáállás határai; új alternatívák a megértés-elfogadás-kapcsolódás mentén

A megértésnek, elfogadásnak és minőségi kapcsolódásnak kiemelt szerepe van a konfliktusok és agresszív helyzetek kezelésében. Kutatások bizonyítják, hogy a kapcsolódás és a valahová tartozás érzése egyfajta védőfaktor a nehéz társas helyzetekben. Azok a gyermekek/fiatalok, akik minőségi kapcsolódást élnek meg otthon és az intézményben, kisebb eséllyel keverednek erőszakos helyzetekbe. A szociális és érzelmi készségek fejlesztését szolgáló beavatkozások hosszú távú pozitív hatással bírnak a résztvevőire.

Amikor agresszióról beszélünk, a hagyományos megközelítés szerint gyakran kizárólag az áldozat megsegítésére helyezzük a hangsúlyt. Ugyanilyen fontos tudatosítanunk azonban, hogy az agresszív viselkedés segélykiáltás is az elkövető részéről. Mindenki arra vágyik, hogy szeressék, elismerjék. Ha így tekintünk az agresszív cselekmény két

¹³ The NSPCC working definition of Sexual Bullying.

http://w1.qehs.net/moodle2/pluginfile.php/10744/mod_resource/content/1/Sexual%20bullying.pdf

¹⁴ Laurence Owensn, Anthony Daly, and Phillip Slee, 'Sex and Age Differences in Victimisation and Conflict Resolution Among Adolescents in a South Australian School', *Aggressive Behaviour*, Volume 31, (2005), p1.

¹⁵ Jesse A. Brinson, Jeffrey A. Kottler, Teresa A. Fisher, 'Cross-Cultural Conflict Resolution in the Schools: Some Practical Intervention Strategies for Counselors', *Journal Of Counseling & Development*, Volume 82, 2004, p. 295.

főszereplőjére, akkor könnyű belátnunk, hogy mind az áldozat, mind az elkövető segítséget igényel, problémás viselkedésük rendezése kompetens felnőtt segítség nélkül nem lehet sikeres. Minél korábban sikerül ezeket a viselkedésmódokat felismerni, és hathatós segítséget nyújtani, annál többet tehetünk azért, hogy ne rögzüljenek a bevett viselkedésmódok, szerepek.

Az iskolai környezetre különösen jellemző, hogy egy agresszív incidenst követően az áldozatnak és az elkövetőnek, illetve a szemtanúknak ugyanabban a fizikai térben és szociális környezetben kell tovább működniük. Az agresszív viselkedésre adott válaszként a büntető-fegyelmező hozzáállás egyrészt azért nem adekvát válasz, mert a kapcsolat helyreállítására nem törekszik, a sérelmek és azok feloldását segítő szükségletek nem kerülnek szóba, azaz nem segíti a szereplőket abban, hogy visszatérhessenek a normál (együtt)működésükhöz. Másrészt pedig, a büntetés nem fejleszti a társas és érzelmi kompetenciákat, tehát nem a fenntartható megoldás felé mutat, hanem inkább egy rövid távú megoldást ad, visszatartó ereje korlátos.

Az agresszív gyermek és az áldozat megsegítésén túl a közösség támogatása is szükséges lehet, hiszen az agresszió társas kontextusban jelenik meg, a szemtanúk is érintettek általa, a csoport légkörére is hatással vannak az erőszakos események. A resztoratív szemlélet értelmében (Wachtel, 1997) az agresszió kezelésében nem a büntetésen, megtorláson kell, hogy legyen a hangsúly. Olyan konfliktusmegoldó stratégiákat kell kínálni a gyermekeknek, melyek a jóvátételre, a közös problémamegoldásra, a kapcsolatok helyreállítására fókuszálnak.

A higgadt, szeretetteljes, odaforduló felnőtt magatartás agresszív vagy konfliktusos helyzetekben nem csak az életkori sajátosságok ismeretét, de önismeretet és önreflexiót is igényel. Fontos, hogy a pedagógusnak tiszta képe legyen arról, hogy ő maga hogyan viszonyul ezekhez a helyzetekhez; hogy melyek azok a jelenségek, amelyek személyes szinten/mélyen érintik őt magát (káromkodás, ütlegetés, stb.); hogy az általa alkalmazott megközelítéseknek, stratégiáknak milyen rövid és hosszú távú következményei lehetnek a helyzet érintettjei számára.